

НАЦИОНАЛНИ ПАРКОВИ ЈУГОСЛАВИЈЕ КАО ШУМЕ СА ПОСЕБНОМ НАМЈЕНОМ И ЊИХОВ ЗНАЧАЈ ЗА ТУРИЗАМ

Аутор: др Слободан Стајић, Издавач: Републички завод за заштиту природе СР Србије, Београд, 1972.

Публиковани рад: „Национални паркови Југославије као шуме са посебном намјеном и њихов значај за туризам” пружа на сажет и приступачан начин приказ проблематике националних паркова код нас и освјетљава њихов значај за туризам појединих туристичких земаља у свијету.

Наведена публикација има шест поглавља: Увод, национални паркови као категорија заштите природе, мјесто, улога и значај националних паркова у туризму појединих туристичких земаља, стање, улога и значај националних паркова у Југославији, даљи развој, унапређење и укључење националних паркова у Југославији у туристички промет и закључци. На крају је дат резиме на руском и енглеском језику, попис литературе, прилог 56 фото-снимака из националних паркова, од којих 15 страних и 41 домаћи.

У уводном дијелу аутор истиче да је процес отуђења човјека пратилац савременог развоја и поред настојања да се градска и индустријска средина што више хуманизује. Међутим, само у очуваним природним срединама могуће је обезбиједити пунију психичку и физичку рекреацију, али таквих средина има све мање. Највише таквих очуваних шумских средина има у категорији шума са посебном намјеном и оне најбоље одговарају потребама савременог човјека за рекреацијом.

Национални паркови као шуме са посебном намјеном одликују се богатством, природним љепотама те имају нарочити туристички, културно-просвјетни и научни значај, а служе за одмор и опоровак грађана.

Према изнесеним подацима, у Југославији има 14 националних паркова са укупном површином од 220.687 ha, 48 регионалних природних паркова са површином од 400.529 ha и 116 резервата 3.480 ha. У припреми је још да се издвоји и прогласи 8 на-

ционалних паркова, 52 предјела посебних природних одлика и 120 резервата, а када се издвоје ови резервати различитих категорија, под режимом посебне заштите налазиће се 6,1% укупне површине наше земље.

Туризам као активна организациона форма организације и реализације потребе друштва за рекреацијом, путем промјене средине, чиме се одржава и проширује радна способност корисника. Поред рекреације, туризам и културно обогаћује човјекову личност, развија жељу за даљим доживљавањима и упознавањем непознатог. Друга је важна функција туризма тзв. економста која има вишеструки утицај на прерасподјелу националног дохотка у националним па и међународним оквирима.

Инострани туризам има велики утицај на платни биланс земље са развијеном туристичком базом, јер се тако добију позитивни финансијски ефекти, нарочито девизни, који често премашују ефекте добијене извозом робе. Примјера ради износи се податак да је обим туристичког промета 1969. био у нас такав да је туризам учествовао у националном дохотку 5,3%, док је исте године његово учешће у стварању националног дохотка Италије износио 5,1%, Француске и СР Њемачке 4%, САД 5% и Канаде 7,5%.

У поглављу које третира националне паркове као категорију заштите природе и туристички мотив, даје се најприје историјски пресјек, у којем се истиче да још од најранијих својих дјелатности човјек деструктивно дјеловао на природу. Ово „расприрођавање“ природе повећавало се са развојем друштва. Тако девастација шума је ишла истим темпом као и индустријска револуција, па су се почеле појављивати бујице, поплаве, загађивање вода, ерозија и сл.

Постепено је еволуирала идеја о заштити природе, која касније добија конкретне облике кроз службено предузимање одређених мјера од стране државних органа. Проблем заштите природне средине временом се поставља и на међународном плану, тако да је већ 1868. од њемачких шумара упућена званична резолуција уастро-угарским властима да се донесу прописи о заштити фауне корисне за пољопривреду. Не улазећи у историјат формирања институција за заштиту природе, овдје је интересантно дати податке о послеријатном развоју заштите природе. У 1946. одржан је састанак у Базелу а 1948. у Фонтенблоу основана Међународна унија за заштиту природе. Данас унија има сједиште у Моржу (Швајцарска) и веома успјешно дјелује на плану заштите природе.

Развојни пут заштите природе и оснивања националних паркова у нас прошао је углавном кроз сличне фазе као и у свијету.

Крајем прошлог вијека донесени су у Хрватској и Србији одговарајући законски прописи о заштити флоре и фауне. У пе-

риоду између два свјетска рата вођене су акције да се донесе закон о заштити природе, али су донешени само парцијални прописи. У 1938/39 донесена је Уредба о националним парковима, која представља први законски акт о националним парковима, у нас. Квалитетни скок у регулисању ове материје настаје тек после ослобођења, јер је већ 1945-те донесен Закон о заштити споменика културе и природних ријеткости. Касније је донесен низ законских прописа из ове области. Као туристички мотив национални паркови дјелују комплексно, док финансијски ефекат зависи од развијености надградње, атрактивности и отворености према туристичкој клијентели.

Веома важна улога националних паркова састоји се и у научном истраживању, јер као најочуванија природна подручја, они представљају најкомплетније „природне лабораторије“. Већина европских националних паркова и основано је првенственом ради научних истраживања. У поглављу у којему се одређује значај националних паркова у туризму појединих туристичких земаља, дају се основни подаци о броју, површини, истиријату оснивања, туристичком промету и др.

У односу на поједине континенте, нарочито се одликују својом величином и природном атрактивношћу национални паркови Сјеверне Америке, а од појединих туристичких земаља, примат припада САД-у и Канади. У Средњој и Јужној Америци поједине туристички развијене земље имају знатне површине под националним парковима ипр. Мексико, Бразил, Аргентина, Венецуела, Чиле Уругвај и др.

За разлику од националних паркова на другим континентима, у Европи је већина земаља прихватила тзв. „европски систем“ паркова (изузетак су паркови у Чехословачкој и Пољској). У СССР-у примарна је намјена националних паркова научноистраживачки рад на проучавању различитих природних средина те они имају карактер истраживачких резервата.

У Африци национални паркови представљају подручја која су у почетку имала карактер резервата за заштиту флоре и фауне, а касније су добила и туристички значај.

У Азији, у седам значајних туристичких земаља, Јапан има највише издвојених националних паркова (23), док Кана нема на својој територији ни једног националног парка.

Аустралија има издвојена 72 национална парка (близу милион хектара). Ти паркови имају специфичну флору и фауну, а поред тога и велики туристички значај.

У IV поглављу одређују се улога и значај националних паркова у Југославији. Овдје се дају најосновнији елементи за наше националне паркове, као што су: оснивање, организација, при-

родне вриједности, саобраћајне везе, економска ситуација, степен вредновања у туризму и др.

У нашој земљи сада има 14 националних паркова, и то:

у СР.	Назив	површина у ha
Босна и Херцеговина	Сутјеска	17 250
	Козара	3 375
Црна Гора	Дурмитор	33 000
	Биоградска гора	3 400
	Ловћен	2 000
Хрватска	Плитвичка језера	19 381
	Рисњак	3 114
	Пакленица	3 617
	Мљет	3 110
Македонија	Маврово	73 088
	Пелистер	10 400
	Галичица	22 760
Словенија	Триглав	2 000
Србија	Фрушка гора	22 325

У V поглављу, гдје се обрађују унапређење и укључивање националних паркова у туристички промет, извршена је њихова категоризација у односу на природно-атрактивне вриједности, изграђеност туристичких објеката, саобраћајну повезаност, степен посјећености, врсту туризма, типове паркова, величину подручја паркова и др.

Собзиром на наведене чињоце, паркови су сврстани у три групе чија се валоризација повећава уколико се конкретни објекат налази у првој групи. На основу овакве категоризације, аутор детаљно разврстава националне паркове, тј. валоризује их, а у дијелу гдје се одређује потреба даље изградње, подвуча с неопходност инвестиционих улагања, с обзиром на намјенску функцију националних паркова као и на њихову специфичну функцију.

Услове за даљу туристичку изградњу на основу туристичке валоризације, према мишљењу аутора, има 11 националних паркова. Национални паркови Рисњак и Биоградска гора по свом значају више имају карактер природних резервата (Биоградска гора као примјерак очуване прашуме, а Рисњак као примјерак очуване шуме динарских планина.).

Галичица, према дру. Стајићу, више има карактер заштитне шуме, јер је то девастирано и деградирано подручје, које треба

заштитити ради заштите Охридског и Преспанског језера. Говорећи о националним парковима који имају услова за даљу туристичку изградњу, аутор наглашава неопходност реализације израђених програма просторног уређења као и других елемената значајних за развој туристичке дјелатности.

Значај овог рада, који се огледа у комплекснијој обради улоге и проблематике газдовања националним парковима у нас, састоји се у чињеници што је то прва публикација овакве врсте у нас. Данас када је процес отуђења човјека и угрожавање човјекове средине попримио забрињавајуће размјере, очувана природне средине добивају све већи значај, а међу тим објектима приоритет припада националним парковима.

Радослав Турић, дипл. инж. шум.
III „Шуми-пројект” — Сарајево